

кримінального процесуального кодексу/ В.В. Солдатський // Актуальні проблеми доказування в уголовном производстве: материалы всеукраинской научно-практической Интернет-конференции. – Одесса, 2013. – 27 ноября. – С. 60–63.

А. Пахлеванзаде. Состояние научного исследования проблемы разумности сроков в отечественной криминально-процессуальной правовой мысли. – Статья.

Аннотация. В статье рассмотрены современные тенденции и подходы к изучению принципа «разумности сроков» в украинской научной правовой мысли. Проанализированы актуальные вопросы и камни преткновения, определенные в криминально-процессуальной научно-методологической литературе. Очерчены перспективы дальнейших исследований и концептуальные направления по устранению плюрализма мыслей и взглядов на данную проблему.

Ключевые слова: принцип «разумности сроков», криминальное производство, КПК, хронотоп, темпоральные параметры.

Alborz Pahlevanzade. The Stage of Scientific Research of the Issue of Reasonable Time at the National Criminal-Procedural Thought. – Article.

Summary. Modern tendencies and approaches to studying of the principle of reasonable time in Ukrainian scientific legal thought are investigated in the article. The topical issues and sticking points defined in the criminal procedural scientific-methodological sources are analyzed. The prospects of further researches and conceptual directions concerning elimination of pluralism of notions and view points on the principle are outlined.

Key words: principle of reasonable time, criminal proceedings, CPC, chronotop, temporal parameters.

УДК 340.13

О.О. Пучков,

аспірант,

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

ПРАВОВИЙ ПОРЯДОК У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Анотація. У статті обґрунтовується необхідність предметного теоретико-правового дослідження природи і сутності правового порядку у сфері національної безпеки. Актуалізація осягнення цього феномена визначається сучасними загрозами національній безпеці України та необхідністю трансформації системи правових засобів її ефективного захисту.

Ключові слова: правовий порядок, безпека, національна безпека, правовий порядок у сфері національної безпеки, законність, правомірна поведінка.

В ситуації, у якій перебуває нині Україна, одним із пріоритетних завдань є забезпечення стійкого, стабільного, надійного правового порядку на усій її території. У контексті ж потужних зовнішніх та внутрішніх загроз і викликів, які постають зараз перед нашою країною, особливої ваги набувають питання ефективного забезпечення і захисту національних інтересів України. Зазначене актуалізує необхідність теоретико-правового осягнення нової для теоретичної і прикладної юриспруденції проблеми – природи, сутності і особливостей функціонування та забезпечення правового порядку у сфері національної безпеки України в умовах сучасного етапу розвитку українського суспільства.

Загальнотеоретична проблематика правового порядку висвітлена у досить великій кількості наукових статей, дисертаційних досліджень, монографій, доповідей на наукових конференціях тощо відомих вітчизняних і зарубіжних дослідників, таких, як М.Г. Александров, С.С. Алексєєв, В.В. Борисов, А.Ф. Крижановський, В.В. Лазарєв, М.М. Марченко, В.С. Нересеянц, П.М. Рабінович,

О.Ф. Скакун, Т.М. Шамба, Л.С. Явич та ін. Разом з тим, проблематика правового порядку у сфері національної безпеки ні у вітчизняній, ні у зарубіжній теоретичній та прикладній юриспруденції не отримала своєї належної предметної розробки.

Мета статті: постановка нової для вітчизняної теоретичної юриспруденції проблеми – осягнення природи і сутності правового порядку у сфері національної безпеки, виявлення ознак і особливостей цього феномена для подальшого обґрунтування категорії «правовий порядок у сфері національної безпеки».

Актуальність дослідження цієї проблеми обумовлена безпрецедентним загостренням ситуації у сфері національної безпеки України у сучасних умовах, її активною перебудовою, відсутністю наукових досліджень за цим напрямом.

Категорія «правопорядок у сфері національної безпеки» синтезується поняттями «правовий порядок» та «національна безпека», що вимагає аналізу кожного з них. Екстраполяція загальнотеоретичної конструкції правового порядку на певну сферу правового впорядкування дає можливість встановити субстанційні особливості цієї різновидності правового порядку. Звернення ж до тієї сфери, яка є правовим полем, де формується правовий порядок, уможлиблює встановити його інституційність, суб'єктний склад учасників правових відносин, окреслити контури і відмежувати його від інших різновидів правового порядку.

Необхідною передумовою осягнення природи і сутності правового порядку у сфері національної безпеки є розуміння правового порядку у теоретичній і прикладній юриспруденції.

Домінуючим у теорії права довгий час залишається підхід, згідно з яким субстанційність правового порядку пов'язується з правовими відносинами. Цей підхід асоціювався з ототожненням правового порядку переважно з публічно-правовою сферою, де реалізація права здійснюється, здебільшого, у формі правових відносин. Найбільш поширеною серед науковців є точка зору, що правопорядок уявляє собою стан правових відносин, зв'язків і урегульованість, впорядкованість, що засновані на праві та законності. М.Н. Марченко трактує правопорядок як «певний стан суспільних відносин, який досягається в результаті суворого і неухильного слідування приписам, що містяться в правових нормах, всіма суб'єктами» [16, с. 537].

Ряд авторів розуміє правопорядок як «порядок врегульованих нормами права суспільних відносин, встановлений при дотриманні вимог законності». Розвиваючи цей підхід, інші автори стверджують, що правопорядок – це певна система суспільних відносин, що складаються на основі соціалістичної законності і здійснення її вимог; суть система суспільних відносин, врегульованих правовими нормами. Правопорядок складається у сфері правових відносин в результаті здійснення суб'єктивних прав, виконання юридичних обов'язків учасниками даних відносин [12, с. 234].

Прихильники цього підходу також наголошують, що правопорядок це стан суспільних відносин на основі права, законності. Так, С.С. Алексєєв пише, що «правопорядок – це результат законності, що характеризує ступінь здійснення її вимог» [8, с. 219]. П.М. Рабінович в свою чергу зазначає, що правопорядок, як режим (стан) упорядкованості, організованості суспільних відносин, формується в умовах законності [14, с. 231]. Л.С. Явич визначає правопорядок як «реалізовану в суспільних відносинах законність; він лежить в площині відносин, що складаються в процесі здійснення правового статусу та компетенції, суб'єктивних прав та юридичних обов'язків та включає в себе систему стабільних правових зв'язків та відносин» [17, с. 239]. Близькою є позиція Т.М. Шамби, який розумів під правопорядком «стан відносин, врегульованих правом» [15, с. 46].

Характеризуючи цей підхід, А.Ф. Крижанівський зазначає, що бачення правопорядку у юридичній літературі (часткова у науковій, а здебільшого у навчальній) може бути охарактеризоване як таке, що зберігає риси домінуючого нормативного (позитивістського) підходу до інтерпретації цього явища [9, с. 128].

Інший підхід отримали витоки з прив'язкою правового порядку до приватно-правової сфери, правопорядок формується правозначущою поведінкою різноманітних суб'єктів права. Так, науковці вважають, що правопорядок досягається правомірною поведінкою індивідів, їх взаємодія з дер-

жавою в процесі правового життя. В.В. Лазарєв стверджує, що «правопорядок у суспільстві досягається тоді, коли діяльність всіх суб'єктів права є правомірною, коли належним чином здійснюються суб'єктивні права і виконуються юридичні обов'язки, тобто коли суб'єкти права здійснюють обов'язкові або дозволені дії чи утримуються від здійснення заборонених дій» [10, с. 217]. М.Г. Александров наголошує, що «правопорядок – це порядок вольових суспільних відносин, що врегульовані нормами права, який встановлюється внаслідок забезпечення точного виконання законів і полягає у тому, що: по-перше, загальні заборони не порушуються; по-друге, правовий статус громадян та організацій дотримується і їх правоздатність може безперешкодно реалізуватися; по-третє, учасники суспільних відносин неухильно виконують покладені на них юридичні обов'язки та їм реально гарантовано здійснення суб'єктивних прав» [7, с. 555].

Є і автори, які прагнуть знайти інтеграційний варіант бачення правового порядку через поєднання у його визначеннях поєднання суспільних відносин і правової поведінки. Так, О.Ф. Скакун визначає правопорядок як стан (режим) упорядкованості, урегульованості та погодженості, суспільних відносин на основі норм права, що складаються в умовах реалізації законності, виявляється в правомірній поведінці суб'єктів права та забезпечується державою. «Правопорядок – це атмосфера нормального правового життя, що встановлюється в результаті точного і повного здійснення приписів правових норм (використання прав, виконання обов'язків, додержання заборон) усіма суб'єктами права» [13, с. 631]. Цей підхід, як уявляється, може бути продуктивним і для досягнення правового порядку у сфері національної безпеки, де правове впорядкування утворюється синтезом правових відносин та правозначущої поведінки суб'єктів права.

Важливим для вироблення концепту «правовий порядок у сфері національної безпеки» є здійснення ключового поняття, яким є національна безпека.

Проблема національної безпеки завжди була актуальною для будь-якої країни. Однак, незважаючи на актуальність теми, обсяг наукових досліджень у цій сфері залишається достатньо невеликим. Немаловажним є той факт, що тема національної безпеки за час існування СРСР була фактично під забороною, про що свідчить відсутність відкритих теоретичних досліджень та наукових публікацій з цього питання у радянський період.

В тлумачному словнику під словом «безпека» розуміється «стан, при якому не загрожує небезпека кому чи чому-небудь» [11, с. 39]. Національна ж безпека уявляє собою стан, за якого небезпеки не загрожують людині і громадянину, суспільству та державі.

Слід зазначити, що поняття «національна безпека» закріплено на законодавчому рівні. Визначення, яке міститься у чинній редакції Закону України «Про основи національної безпеки», пройшло свої етапи розвитку. Для формування цього визначення знадобилося більше 13 років.

Вперше за часів незалежності термін «національна безпека» згадується у Концепції (основи державної політики) національної безпеки України. В першій та другій редакції Концепції від 16 січня 1997 року говориться, що «національна безпека України як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства, держави від внутрішніх та зовнішніх загроз є необхідною умовою збереження та примноження духовних і матеріальних цінностей» [6]. Відтак, ми бачимо, що законодавець під поняттям «національна безпека» розумів «стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства, держави від внутрішніх і зовнішніх загроз».

Наступним етапом розвитку стало 22 липня 2003 року, коли набув чинності Закон України «Про основи національної безпеки» (далі – Закон). Окремо слід звернути увагу, що підставою для прийняття Закону послугувало положення п. 17. ст. 92 Конституції України, яке визначає, що виключно законом України регулюються «основи національної безпеки, організація Збройних Сил України і забезпечення суспільного порядку» [1]. На підставі цього положення Основного Закону законодавцем був підготовлений проект Закону про внесення змін до Концепції (основ державної політики) національної безпеки, внесений до Верховної Ради України 13 серпня 2002 року. В пояснювальній записці до законопроекту автори зазначають, що закон повинен замінити Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України, яку було схвалено Постановою Верхо-

вної Ради України 16 січня 1997 року № 3/97-ВР [6], у зв'язку з тим, що по-перше, вона застаріла – суттєво змінилась зовнішня і внутрішня геополітична ситуація, а, по-друге, тому що цього вимагає Конституція України.

У редакції Закону від 22 липня 2003 року вперше надане чітке законодавче визначення національної безпеки. Це «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам» [4]. Але і це визначення з часом зазнало законодавчих змін. З моменту прийняття вищезгаданого Закону законодавцем були внесені доповнення до поняття «національна безпека» у зв'язку з прийняттям 1 липня 2010 року Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [5].

Відтак, доповнення стосувалися окреслення сфер національних інтересів, захищеність яких мало та має забезпечуватись для «сталого розвитку суспільства». Цими сферами виступили: сфера правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління [4].

Отже, поняття «національна безпека» до сьогодення його редакції пройшло певну еволюцію, завдяки чому діюче законодавство закріплює його досить чітким окресленням сфер національної безпеки, без яких неможливий сталий розвиток суспільства і держави.

Розвиток сфери національної безпеки тісно пов'язаний із забезпеченням правового порядку, оскільки кожна держава, в першу чергу, стурбована забезпеченням захисту своїх національних інтересів. Основною метою забезпечення правопорядку у сфері національної безпеки виступає захист національних інтересів, запобігання, протидія та нейтралізація факторів, що можуть становити та становлять реальну або потенційну небезпеку. Такі фактори можуть виникнути як усередині держави, так і ззовні, можуть вчинятися як окремими особами, групами осіб, організаціями, так і державами.

Забезпечення правопорядку у сфері національної безпеки є нагальною потребою суспільства в цілому. Саме цим пояснюється створення державних органів, які наділяються відповідними повноваженнями, для регулювання відносин у найбільш значущих сферах суспільного життя.

Одна з особливостей правопорядку у сфері національної безпеки – це досить розвинене правове підґрунтя цієї діяльності, що свідчить про суспільне значення, яке надається цій діяльності. Так, законодавчим базисом правового порядку у сфері національної безпеки виступає Конституція України, яка закріплює основні начала і принципи національної безпеки; фіксує найважливіші національні інтереси; передбачає створення і функціонування координаційного органу з питань безпеки і оборони при Президентові України – Раді національної безпеки і оборони України та багато іншого. Нормативно-правові акти Президента України – наприклад, Укази, які вводять в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України; нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, що в межах компетенції приймає постанови та розпорядження стосовно забезпечення національної безпеки.

Особливу нішу займають міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, наприклад, Хартія Україна-США про стратегічне партнерство [2], яка встановлює загальні принципи співробітництва у сфері оборони і безпеки між Україною і США, Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору [3], що

встановлює сфери консультації/співробітництва з питань, які торкаються забезпечення правопорядку у сфері національної безпеки.

Викладене дає змогу зробити висновок, що правовий порядок у сфері національної безпеки має свій законодавчий базис, доволі велику частину якого займають міжнародні договори, специфічний предмет правового регулювання, який тісно пов'язаний зі сферою державних інтересів, а, відтак, складає окремий правовий інститут, який займає власне місце у правовому житті. Несумнівна суспільна значущість і гостра актуальність забезпечення та підтримання правового порядку у сфері національної безпеки України вимагає ґрунтовного наукового дослідження цього феномена, вироблення теоретичних і практичних рекомендацій, які будуть сприяти успішному вирішенню завдань у зазначеній царині.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України [Електронний ресурс]: затверджена Законом України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Хартія Україна – США про стратегічне партнерство [Електронний ресурс]: Міжнародний документ від 19 грудня 2008 року. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/840_140
3. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору [Електронний ресурс]: Україна, НАТО; Хартія, Міжнародний документ від 9 липня 1997 року. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_002
4. Про основи національної безпеки [Електронний ресурс]: Закон України від 19 червня 2003 року № 964- VI. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
5. Про засади внутрішньої та зовнішньої політики [Електронний ресурс]: Закон України від 1 липня 2010 року № 2411- VI. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
6. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України [Електронний ресурс]: затверджена Постановою Верховної Ради України від 16 січня 1997 року № 3/97-ВР. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3/97-%D0%B2%D1%80>
7. Александров Н.Г. Теория государства и права : учебник / Александров Н.Г., Калинин Ф.И., Мицкевич А.В., Недавний А.Л., и др.; Отв. ред.: Александров Н.Г. – М. : Юрид. лит., 1968. – 640 с.
8. Алексеев С.С. Общая теория права : в двух томах. Т.1. – М.: Юрид. Лит. – 1981. – 361 с.
9. Крижанівський А.Ф. Правовий порядок в Україні: витоки, концептуальні засади, інфраструктура : монографія / А.Ф.Крижановський. – Одеса: Фенікс, 2009. – 504 с.
10. Общая теория права и государства : учебник / Под ред. В.В. Лазарева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юрист, 1996. – 472 с.
11. Ожегов С.И. Словарь русского языка. Около 53000 слов. Изд. 7-е, стереотип. – М.: Сов. Энциклопедия, 1968. – 900 с.
12. Основы теории государства и права / Отв. ред. С.С. Алексеев – М., 1969. – 337 с.
13. Скакун О.Ф. Теорія держави та права (Енциклопедичний курс) : підручник. Видання 2-е, перероблене і доповнене. – Харків: Еспада, 2009. – 752 с.
14. Рабинович П.М. Основы общей теории права и государства / П.М. Рабинович. – Харьков: Консум, 2005. – 320 с.
15. Шамба Т.М. Советская демократия и правопорядок. – М.: Мысль, 1985. – 160 с.
16. Юридический энциклопедический словарь [отв. ред. М.Н. Марченко]. – М., 2006. – 537 с.
17. Явич Л.С. Общая теория права. – Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1976. – 286 с.

А.А. Пучков. Правовой порядок в сфере национальной безопасности: к постановке проблемы. – Статья.

Аннотація. В статті обґрунтовується необхідність предметного теоретико-правового дослідження природи і сутності правового порядку в сфері національної безпеки. Актуалізація освоєння цього феномена визначається сучасними загрозами національній безпеці України і необхідністю трансформації системи правових засобів її ефективної захисту.

Ключевые слова: правовой порядок, безопасность, национальная безопасность, правовой порядок в сфере национальной безопасности, законность, правомерное поведение.

Alexandr A. Puchkov. Legal Order in the Sphere of National Security: to Formulation of the Problem. – Article.

Summary. *The article substantiates the necessity for subjective theoretical-legal research of the nature and essence of the legal order in the sphere of national security. Actualizing development this phenomenon is determined by the contemporary threats to national security of Ukraine and the necessity of transforming the system of legal means of its effective security.*

Key words: *legal order, security, security, national security, legal order in the sphere of national security, legitimacy, legitimate behavior.*

УДК 347

Л.Б. Ситдикова,

*доктор юридических наук, профессор,
Российский государственный социальный университет,
г. Москва, Россия*

К ВОПРОСУ О НЕОБХОДИМОСТИ ВВЕДЕНИЯ ОБЯЗАТЕЛЬНОГО СТРАХОВАНИЯ ОТВЕТСТВЕННОСТИ СОБСТВЕННИКОВ ЖИЛЫХ ПОМЕЩЕНИЙ

Аннотация. *страхование ответственности собственниками жилого помещения на сегодняшний день не приобрело надлежащего развития и, как отмечает автор, это связано, прежде всего, с отсутствием нормативно-правовой базы, теоретических положений и формирование единого подхода к проведению страхования ответственности собственников жилых помещений.*

Ключевые слова: *страхование, ответственность, жилое помещение, собственник.*

Страхования ответственности развивается вместе с техническим прогрессом и подкрепляется различными нормативными актами и законами, так как затрагивает практически все сферы жизни. Суть страхования ответственности состоит в том, что страховщик принимает на себя ответственность компенсировать ущерб, причиненный страхователем третьему лицу или группе лиц. Эта область имеет большое значение, как для пострадавшего, так и для причинителя вреда. Иногда компенсация ущерба, причиненных третьим лицам, может оказаться затруднительным для виновной стороны. Оно может вызвать потерю благосостояния и его разорение в случае значительных убытков. Страхование освобождает страхователя от судебных разбирательств, судебных издержек и т.п. Если страхователь (собственник жилого помещения) причинил кому-то ущерб, то его оплачивает страховая компания, а не сам страхователь. У страховых компаний имеется большой штат сотрудников, который позволяет им выяснить, насколько основательны претензии потерпевшего (соседей по лестничной клетке, других соседей), и в каком объеме они подлежат удовлетворению. Такими средствами граждане ни в коем случае не могут располагать.

При страховании гражданской ответственности улучшается положение и потерпевшего [5, с. 7–8]. В случае страхования интересы потерпевшего обеспечены лучшим образом. Как бы высоки не были убытки, страховая компания всегда может полностью возместить причиненный вред. В противном случае, если гражданская ответственность не застрахована, и вред причинен лицом с низким уровнем дохода, то пострадавшая сторона может не получить возмещение в полном объеме. Широкое распространение, как обязательного, так и добровольного страхования гражданской ответственности в России говорит о том, что обществом хорошо осознается его значение.

Следует остановиться на страховании с юридической точки зрения.